

מאזרזת הישבת

עם "מאזרזת הפרשה"
מבית "המכון התורני"
עמודים: 7-12

שע"י המכון התורני ירושלים

ירא - תשפ"ג | גליון לח | עורך ראשי: הרב נעם יעקובי שליט"א

המכון התורני (ירושלים יפו 208 קומה 3; א-ה בין 9:00 ל-18:00) מציע שירותי הקלדה, הגה"ה, עריכה, עימוד ועיצוב ברמה מקצועית לספרי קודש, חוברות, עלונים. לפרטים: 0504108058. בענייני העלון נא לפנות לעורך שיחי: 0527145386; להערות והארות: yoelf@asiatec.co.il

"הכרת השכל"

את הכל בשלמות.

שורש הדבר נעוץ בהכרת השכל. ככל שאדם מכיר ומבין יותר ומקיף בכל עומקו ורוחבו, ורואה את הדבר כחשוב למעלה לאין ערוך, ומבין שהוא הכרח המציאות לקיומו, הרי הוא מגשים ומוציאו לפועל ואיננו נרתע מכל המכשולים, ולמרות כל הקשיים, ואפילו יש לו יסורים וכאבים המונעים ממנו את העשייה, אין דבר שאין ביכולת האדם לכובשו, אם הוא רק מכיר בהכרח כיבשו.

זוהי הסיבה שהאבות עמלו והתיגעו בעבודת ה' למעלה מן הטבע, כמו שחז"ל (סנהדרין דף צו ע"א) מגדירים את האבות, שרצו לפני הקב"ה כסוסים הרצים בין ביצעי המים, שקשה מאוד ללכת שם, וכל שכן שקשה וכמעט בלתי מציאותי לרוץ שם. העבודה של האבות נעשתה מתוך קושי ועמל גדול מאוד, ולמרות הכל עבדו את השי"ת בזריזות ובמהירות.

סוד הדברים הוא, כי האבות ברום מעלתם השיגו והבינו בשכלם הבהיר והזך את גודל חשיבות העבודה לפני ה', את עוצם מעלתה ואת עומק החיוב לעובדו, וכשההכרה בשכל ובידיעה ברורה ונהירה, אין שום מעצור ושום מכשול למנוע את העבודה בפועל. (דעת שרגא - רבי צבי שרגא גרוסברד)

קיום המצוות מתוך אהבה ושמחה

מידת החסד שבערה בו.

וכעין זה נראה לפרש במעלת ה"עקידה", שעיקר החידוש במעשה העקידה אינו עצם פעולת העקידה, כי זה בוודאי ברור שאברהם אבינו יקיים את ציווי ה' ללא עוררין, אלא עיקר החידוש הוא בגודל אהבת ה' שבער בקרבו, שלא עשה מצוה זו מחמת ההכרח כפי שכפאוהו שד למסור את בנו למיתה, אלא עשה כן מתוך שמחה גדולה, וכמו שנאמר להלן (כב, ד) "וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו", ופירש רש"י שם: נזרז למצוה, ויחבוש הוא בעצמו ולא צוה לאחד מעבדיו, שהאהבה מקלקלת השורה."

וזהו לימוד לכל אחד בכל מעשה מצוה, שלא די בעצם קיום מעשה המצוה בפרטיה ודקדוקיה, אלא צריך לקיים המצוות בשמחה מתוך אהבת ה'. ובספרים מבואר שמצוה שנעשית בשמחה מקבלים עליה שכר הרבה יותר לאין ערוך ממצוה הנעשית שלא בשמחה. (מגן הגר"מ שטרנבוך שליט"א)

"וַיִּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרָץ לִקְרַאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה" (בראשית יח, ב). התורה מאריכה במעשהו של אברהם אבינו בהכנסת אורחים, ובאמת זה דבר מופלא. אברהם אבינו היה אדם זקן בן צ"ט שנה, ובמיוחד ביום השלישי למילתו, ביום הקשה ביותר, כשהוא מצטער ומרגיש את כאבי הגוף, שכנראה היו חזקים מאד עד כדי כך שהקב"ה הוציא חמה מנרתיקה כדי לא להטריחו באורחים.

ולמרות כל זאת אברהם אבינו אינו שם לב לכאבי גופו, אלא הצטער על כך שאין עוברי אורח לגמול אתם חסד. הזמין הקב"ה אליו שלושה מלאכים בדמות אנשים ערביים, ומיד רץ לקראתם משתחוה לפניהם, וכל פעולה ופעולה שעשה בשבילם היתה במהירות ובזריזות, כמו שהתורה מדגישה "וירץ" לקראתם, "וימהר" אברהם האהלה אל שרה (להלן פסוק ו), ואל הבקר "רץ" אברהם (פסוק ז), והכל עשה בעצמו, אף על פי שהיו לו שלוש מאות ושמונה עשר עבדים.

איך אנחנו יכולים להבין תופעה זו, ומדוע אנו רחוקים מזה מרחק אין סופי הלא אצלנו כשאחד חש בראשו מיחוש כלשהו, כבר קשה לו לעסוק בתורה ובמצוות, ואילו אברהם אבינו בן צ"ט שנה מתוך כאבים עזים בכל פסיעה ופסיעה, הולך בזריזות ובמהירות, ומקיים ועושה

"והוא יושב פתח האוהל כחום היום", (בראשית יח, א). ראוי להבין מדוע האריכה תורה כל כך לספר בפרטי מעשה זה, והלא מעשים כאלו היו דבר יום ביומו אצל אברהם אבינו, שהרי ביתו היה הפקר לאורחים, והיו לו ארבעה פתחים בביתו עבור האורחים המגיעים מכל רוחות השמים, ודאג עבורם לאכילה שתיה ולינה, ואם כן מהו החידוש המיוחד במעשה שלפנינו - שהאריכה תורה כל כך לתאר ולבאר גודל שבחו של אברהם אבינו בהכנסת אורחים.

ונראה שעיקר החידוש אינו בעצם פעולת הכנסת האורחים, אלא ב"אהבת חסד" שנתגלתה בפעולות אלו, שאע"פ שהיה ביום השלישי למילתו - בהיותו כואב, והקב"ה הוציא חמה מנרתיקה, מ"מ לא היה יכול ליתן מרגוע לנפשו כל זמן שאין לו אורחים, וישב בפתח האוהל כחום היום להמתין לאורחים, וכל זה מוכיח את גודל אהבת חסד שבערה בו, שלא קיים מצות חסד והכנסת אורחים כ"מצוה בעלמא", אלא מתוך

זכרון לצדיקים

ט"ו חשוון תשי"ד: מרן רבי אברהם ישעיהו ב"ר שמריהו יוסף קרליץ, החזון איש זצוק"ל

החזון איש זצוק"ל גודל חביבותו לקיום המצוות בכללן וחביבותו במצוה בשעתה. היה זה כשנשארתי פעם ללון בבני ברק מחוסר אפשרות למצוא רכב לירושלים, בשעה מאוחרת מאוד, ומרן החזון איש זצוק"ל יחד עם גיסו מרן הסטייפלער זצוק"ל וזוגתו אחות החזון איש, שלשתם יחד עסקו במצות הכנסת אורחים בנעימות ובחביבות נפלאה, כשמרן הסטייפלער וזוגתו סחבו את המזרון וכלי המיטה ומרן החזון איש הולך לפנייהם להנחותם הדרך להיכן ישימו את המזרון, ואיני זוכר אם גם החזון איש סחב כלי מיטה, אולם זאת זכורני שהחזון איש בעצמו הכין כלי עם מים לנטילת ידיים שחרית והעמידו ליד המיטה.

כשראיתי עד כמה טורח החזון איש למעני לא יכולתי לסבול זאת וניסיתי להתנגד לכל הכבוד המופלג הזה, ענה החזון איש במתק לשונו: מאימתי יש לאתרוג זכות לומר מה שיעשה הבעה"ב עמו, כאומר, שכעת האתרוג הוא האורח, "חפץ המצוה", ואל לו לאתרוג לחוות דעתו לבעה"ב המקיים את המצוה.

בבוקר הכין החזון איש סעודת פת שחרית שכלל לחם ודג מלוח ותה, והחזון איש שכב במטתו סמוך לשולחן ואמר דברי תורה. לאחר סדר לילה ופת שחרית כזו, היו יכולים לומר יעלה ויבוא בברכת המזון מרוב הרגשת האור והשמחה הלבבית במצוה בשעתה שהקרין החזון איש סביבו, כעריבות ונעימות חגי ומועדי השנה ומצוותיה. והגר"ח ברים זצ"ל היה תמיד מציין במאמר המוסגר, שהחזון איש הראה תחילה את מקום בית הכסא, שהוא יסוד לחסד של הכנסת אורחים (מעשה איש).

*

במעלות המדות

"עיקר חיות האדם שבירת המדות... והלא זה הוא העונג היותר ערב ויותר נעים, לשלוט ברוח הבהמי, וזה עונג מתמיד ומשיב נפש"

(קובץ אגרות" חלק ב' סי' י"ג).

"תורת המדות העמידוה חכמי היראה לפרק מיוחד בשלימות העבודה" (ספר "אמונה ובטחון" פרק ד).

*

חובת הזהירות ב"בין אדם לחבירו"

במלחמת תש"ח כשנפלו פגזים והסכנה היתה גדולה, נשאל במה צריך להיזהר ולהתחזק בימים טרופים וקשים אלו כדי שיינצלו, והשיב: בבין אדם לחבירו! (מפי א' מתלמידיו).

חשש לתקלה ברשות הרבים...

גם בפעולות למען עשיית מצוות, צריך לחשוב על "בין אדם לחבירו". יהודי החליט לעשות "מחסום" לשבת בכביש ליד

"כאילו רוצה אני לברוח"...

פעם אחת יצא רבינו מביתו לנסוע לברית מילה, ובחוף המתינו לו כמה אנשים, שאל לכל אחד מבוקשו והשיב להם. לאחר מכן כשנכנס למכונית ביקש מהנהג: יסע מר לאט בחמישים מטר הראשונים, כדי שלא ייראה לאנשים כאילו רוצה אני לברוח מצרותיהם! (מעשה איש).

*

"לבלי יחשוב היום ששכחתי אותו"

כתב הגר"ח קניבסקי: סיפר ר' יצחק שורץ ז"ל, מרן ז"ל היה רגיל לשלוח לאברך אחד בכלל פתח תקוה חצי לירה כל ראש חודש. פעם אחת הגיע אליו מרן מאוחר בלילה וסיפר לו שעדיין לא שלח היום לאברך את המעות, אולי יוכל לנסוע עתה לפתח תקוה למסור לו המעות, אמר לו ר' יצחק כי מחר בבוקר הוא צריך בלאו הכי לנסוע לפתח תקוה ואז ימסור לו המעות, והשיב לו מרן: רצוני שתסע עכשיו כדי שהאברך לא יחשוב היום ששכחתי אותו (מעשה איש).

*

"תורה תחילתה חסד"

מיד בתחילת יסוד הקמת ישיבת פוניבז', אכלו הבחורים את ארוחותיהם בצריף שבשיפולי גבעת הישיבה, ביחד עם ילדי "בתי אבות", ועל פי המלצת מרן החזון איש נשכרו עבורם מקומות לינה בדירתו הסמוכה של אברך פלוני, שהוא תלמיד חכם מופלג, ופרנסתו אינה מצויה, ומן הראוי שהישיבה החדשה תתחסד עמו בדרך זו - כך אמר החזון איש - כמאמרם ז"ל "תורה תחילתה חסד" (ספר הרב מפוניבז' חלק ב' עמ' ר"ג).

*

דמות של חסד ב"כולל"!

מעשה באברך צעיר שבתור בחור היה בעל-חסד גדול, בעל לבי טוב וטובי עין באופן יוצא מן הרגיל, שביקש להכנס ל"כולל האברכים" (כולל חזון איש דהיום), אך הושב בשלילה על ידי מנהל הכולל. הדבר הגיע לידיעתו של מרן החזון איש, שקרא למנהל הכולל וביקשו להכניס את האברך. המנהל טען ונימק את סירובו בטענה שהכולל מיועד עבור אברכים גדולי תורה מופלגים, אריות מובהקים.

הגיב מרן החזון איש ואמר: "כשם שכולל צריך שימצא בו אברך שישמש דמות של התמדה בתורה, כך צריך בכלל שימצא בו אברך שהוא דמות של חסד!" (מעשה איש).

*

חביבות מצוה

סיפר הגה"צ רבי חיים ברים זצ"ל: זכיתי לראות אצל מרן

שונה לגמרי מדרך לימודו של הגרב"ב, מ"מ לא נגרע הערכתו האיתנה והנפלאה של החזון איש אליו, עד שסבר שזכות תורתו מגנא ומצלא למאוד, והוא מגן ומחסה לכל העולם.

*

היה פעם אחד שהיו לו ספיקות באמונה רח"ל, וסחו להגאון ה"קהלות יעקב" זצוק"ל על צרתו. ענה הקה"י: יש לך ספיקות באמונה? אספר לך מגיסי מרן החזון איש, שבימי המלחמה הנוראה היה תקופה שכל מי שהיה אז בגילו של החזון איש היה אסור עליו לצאת מביתו, ומי שיצא היו יורים עליו מיד. ומרן היה יוצא ובא מתי שרצה והוא היה רואה ואינו נראה, והדגיש, שלמד אז עירובין, וזכות התורה הגינה עליו לבל ישלטו עיניהם בו. וכן שמעתי מעד ראייה, כשהיה החזון איש בוילנא ובאו אנשי הצבא לחפש את המסתתרים לקחתם אל הצבא, ובאו ונכנסו לחדר בו שכב אז החזון איש וחיפשו ולא ראוהו, הגם ששכב מול פניהם.

*

"ארוכה מארץ מדה"

שמעתי ממרן החזון איש ז"ל, שהגם שכבר נכתב וכבר נדפס כל כך הרבה עד אין שיעור מהתורה שבעל-פה, מ"מ ועם כל זה, עדיין מקרי תורה שבע"פ [ולא נגעו בקצהו ולא נגרע כלום מבחינת המושג תורה שבע"פ, ורובו עדיין בע"פ].

*

צדיק גוזר והקב"ה מקיים.

סיפר לי אחד מתלמידי הישיבה הקדושה פונביץ', שבשנת תש"ח שהיו ההפצצות בארץ ישראל, וביום אחד הלך הנ"ל להתפלל מנחה בבית מדרשו של החזון איש ולפני התפלה נשמעה "אזעקה" ואז לא היו עדיין מקלטים, והיו נמלטים לפרדס הידוע, מכיון שהפציצו רק במקומות מגורים, וגם מבית מדרשו רצו לברוח לפרדס, אמר להם החזון איש: תשארו כאן לידי, ואחרי כמה דקות נשמעו ונראו מטוסים (מצריים או טורים) מעל שמי בני ברק, והמספר הנ"ל שמע איך שהחזון איש לוחש בשקט: **אני גוזר שלא להפציץ בני ברק**, ואכן הפצצות כולן נפלו על מגרשים רקים מחוץ לעיר...

*

ועקיצתן עקיצת עקרב

סיפר לי גאון אחד שליט"א שהשתתף בהלויתו של מרן החזון איש, ובשעת הקבורה עמד אחד לידו שבקלות דעת הפליט ביטוי לא הגון כל כך על רבינו החזון איש, ופתאום נשמעה צעקה גדולה מפיו, והתברר שקיבל עקיצה מעקרב, ממש בשעת דיבורו על צדיק קדוש ה'.

ויהי הדבר לנס ופלא, שבדרך כלל לא מצוי במקום עקרבים, ועוד בתוך ציבור גדול. והגאון הנ"ל טיפל בו והביאו למג"ד ברמת גן, ונתקיים בו על אתר: "והוי זהיר בגחלתן וכו' ועקיצתן עקיצת עקרב" (אבות פ"ב משנה טו). ושמעתי שהנ"ל היה רתוק למיטה כמה ימים, וכשהחלים הלך לבית הקברות לבקש מחילה ממרן החזון איש, וקיבל על עצמו יותר זהירות בדברו מגדולי ישראל. (מעשה איש)

ביתו של רבינו. אף היה מי שהביא בהתלהבות אבנים, וכך קם לו המחסום. בליל שבת עבר היהודי לפני רבינו לאמירת "גוט שבת", ואמר לו רבינו: אינני יודע. יש כאן שאלה של תקלה ברשות הרבים! ... (מר"ש ברלינגר).

*

"שמא דברתי עמו קשות"

סיפר הגאון רבי אליעזר פלצ'ינסקי: נוכחתי פעם כשנכנס אליו יהודי שהתנגד לפעילות מסויימת שרצה החזון איש להנהיג. היהודי חשש כי הוא יצא נפגע מכך, ואמנם בא בעקיפין שעצם הדבר לא טוב ודיבר בתקיפות גדולה, והיטב חרה לי עזות לשונו. החזון איש דיבר עמו בסבלנות, בעדינות ובפנים מסבירות, ובתוך הדברים כשהשמיע היהודי טענה אחת, הפריכו החזון איש מיניה וביה באופן שנסתתמה טענתו. לפליאתי, לאחר שיצא היהודי מן החדר, הביע החזון איש בפני את צערו שמא דיבר אליו קשות מדי! ... (מבנו הג"ר שלמה שליט"א).

*

טובה תחת רעה

מעשה באשה אחת שהיתה באה לחזון איש על "דין תורה" שהיה לה עם פלוני. רבינו היה סבור שהצדק עם הצד השני, ולא עם זו, והאשה לא פסקה מלשפוך מר לבה לפני רבינו, הציקה לו ולא עזבתו. לאחר זמן עלה ברעיונו של רבינו כיצד להצדיק את האשה בדין, ושח לפני אחד מתלמידיו שברצונו להגיד לפניו את נימוקו כדי

לבדוק אם הסברא נכונה היא. והוסיף שלכן מציע בפניו את מה שעלה ברעיונו כי לו, עצמו, יש נגיעה אישית בעניין. ומה היתה הנגיעה? האשה ציערה אותו כליכך הרבה, וברצונו לגמול לה טובה! ... (מהג"ר מאיר גריינימן שליט"א).

לא לקלקל להם את ה"קבלת שבת"...

פעמים רבות הוצרכו לקרוא לנערים מ"בתי אבות" כדי להשלים למניין בבית רבינו. בערב שבת קודש, כשהוצרכו מניין לתפילת מנחה גדולה, היה אומר שלא לקרוא לאלו שדרכם להתפלל בנוסח ספרד, בנימוק שזה יקלקל להם את ה"קבלת שבת"! ... (מהג"ר יחזקאל ברטלר שליט"א).

*

מכיר טובה

רבינו היה מכיר טובה לאחת משכנותיו שהיתה דואגת לאשתו הרבנית, ולמד עם בניה במשך ג' שנים כל שבת (מפי בנה).

*

שמעתי מהרב זליג שפירא זצ"ל, שהיה נאמן ביתו של מרן החזון איש, כי בעת שבאה הידיעה להחזון איש על פטירת הגאון רבי ברוך בער לייבוביץ זצוק"ל, שמעו בחוצות מגוריו של החזון איש איך שהוא בוכה ומיילל עליו, ואיני זוכר כמה ארך הזמן של הבכיה. וזה ידוע לכל, שהחזון איש אמר שכל זמן שרבי ברוך בער היה מתייגע בתוספות, לא היה יכול הצורך היטלר ימש"ו לעשות שום דבר, וזה לא היה אמירה בכדי, אלא שבכח העמילות של רבי ברוך בער היה בו כדי לעצור את הכל. ואכן לא בכדי הרבה החזון איש לבכות על גאון הגאונים זה. והגם ששיטת לימודו של החזון איש היתה

זכרון לצדיקים

י"ח חשוון תשל"א: הגאון רבי רפאל ברוך ב"ר יעקב טולידאנו זצוק"ל אב"ד מקנס

אחת שאלתי מאת ה'

הוא היה אומר: מה ראה דוד המלך להדגיש במזמור כ"ז מתהילים: "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש"? אלא, שיש בא לפני המלך ומבקש ממנו דבר, והמלך חושש בצדק, פן כשיראה אדם זה שנתמלא מבוקשו, יוסיף ויעלה לפניו עוד

בקשה ועוד בקשה בלי סוף, על כן רבה מבוכתו אם יענה לאיש או ידחהו על הסף. מדגיש איפוא דוד המלך בתחינתו ומבטיח מראש "אחת שאלתי", רק משאלה אחת בפי ואך "אותה אבקש", אינני שואל עוד על שום דבר אחר, כי אמנם אין לי שום שאיפות וצרכים נוספים זולת "שבתי בבית ה' כל ימי חי".

מה נאוו הדברים האלה למי שאמרם. תמצית שאיפת החיים היחידה של רבי רפאל ברוך טולידאנו, החל מגיל הילדות הצטמצמה אך ורק ב"לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו". הוא לא שאף לשום דבר אחר.

אף זכה לאושר הנדיר שתתגשם שאיפתו זו במילואה. כל שנות חייו שרוי היה במתח רוחני גבוה. מיום ליום גבה האיש בקומתו הרוחנית, זכה למדרגות מופלאות, נחלת יחידסגולה בלבד.

הוא הגיע לשיאים לא-נודעים בעבודת השם, ולדביקות בבוראו, עד שנמשך עליו חוט של חן חסד, ופניו היו קורנות אור מרוב קדושה, ועד שגדולים וטובים קראו עליו מקרא שכתוב בספר משלי: "חכמת אדם תאיר פניו". בתפלתו היה מתלהב עד כלות הנפש. במשך שעות ארוכות שפך את צקון-לחשו לפני אדון הרחמים, מתוך הכנעה והתבטלות היש, תפוס שרעפים וקולו המתחנן בהשתפכותו עשוי להמיס אפילו לבות האבן.

הוא לא הסיח דעתו מדביקות בה' אף לרגע קט. גם בחלומו בעת שישיין על מיטתו לא הפסיק מעבודתו. הרבה פזמונים, שירי דביקות והשתפכות הנפש, חיבר, כשנחה עליו הרוח בחזיונות לילה, ובהקיצו מיהר להעלותם עלי גוויל למשמרת. חלק מהם התפשטו בכל קהילות יהודי אפריקה הצפונית ונהגו לשוררם ברוב-עם בלילי שבתות. (אורות מזרח - רב אהרן סורסקי)

*

כשפעם נשאל הגאון רבי רפאל ברוך טולידאנו זצוק"ל כיצד זכה שכל בניו ונכדיו יצאו גדולי תורה ומרביצי תורה, ענה לשואלו: "מילאתי דליים של דמעות שאזכה לבנים תלמידי חכמים!"

*

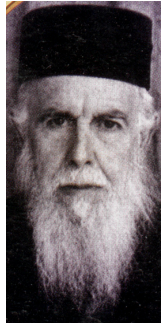
כשעלה הגאון רבי ברוך רפאל טולידאנו זצ"ל ממרוקו, בא הגה"צ רבי שלמה וולבה זצ"ל להקביל את פניו. שאלו הגה"ש בהתפעלות איך זכה הגאון להקים כזה שבט של תורה, בנים ונכדים גדולי תורה ויראה כנגד כל ההשכלה ובתי-הספר שלימדו כפירה.

ענה לו הרב טולידאנו: "מדי לילה אני ישבתי בחדר אחד בבית, ואשתי בחדר אחר, ויחד שפכנו במשך עשרים דקות דמעות כמים תוך תפילה להצלחתם. אם זה בזכותנו, אז זו הזכות..." (הרב דניאל אוהיון - ברכת דוד)

(הרב דניאל אוהיון - ברכת דוד)

*

הג"ר רפאל ברוך טולידאנו זצ"ל, הרבה להתפלל ולבקש על חינוך ילדיו. בשנות מגוריו במקנס שבמרוקו, כשהחלו לנשב שם רוחות ההשכלה, והצעירים נהרו אחריה, הוריד רבי רפאל ברוך נחלי דמעה, בתפילה ובדאגה לחינוך צאצאיו, עד שגם בהיותו מיסב לסעודת שבת, באוכלו את המרק, היו עיניו זולגות דמעות אל תוך הצלחת, והיה חוזר ומבקש מהקדוש ברוך הוא, שיטע בלב זרעו אהבת התורה ויראת שמים. ואכן זכה, שכל צאצאיו זרע

ברך ה'. (דרכה של תורה)

*

אדם ירא שמים - דבריו נשמעים

חז"ל אמרו במסכת ברכות (ו' ע"ב), שאדם שהוא ירא שמים דבריו נשמעים, ומסופר על הרה"צ הרב רפאל ברוך טולידאנו

זצ"ל, שפעם נסע לעיר רחוקה למרות חוליו כדי להשפיע על היהודים הגרים שם, להקים מוסדות תורה, וכאשר הוא ראה שהוא לא מצליח להשפיע על אנשי המקום, התחיל לבכות. שאלו אותו מדוע הוא כל כך בוכה, וענה ואמר להם שהוא בוכה על עצמו, שכנראה הוא לא מספיק ירא-שמים, שהרי אמרו חז"ל שמי שהוא ירא-שמים דבריו נשמעים, ואם דבריו לא נשמעים, כנראה הוא לא מספיק ירא

שמים. (חינוך מלכותי - הרב מרדכי הומינר)

*

לישע אביונים וחלכאים

כאיוב בשעתו, יכול היה רבי רפאל ברוך להתפאר במלים: "אב אנכי לאביונים... עינים הייתי לעיוור ורגלים לפיסח אני... ברכת אובד עלי תבוא". כל קשה יום ומר נפש מצא אצלו לב רחום, לב פתוח לסבלותיו, לב מבין ומקשיב. בעל "חובות הלבבות" מתאר את הפרוש כמי שצהלתו בפניו ואבלו בלבו... לבו רחב מאד ונפשו שפלה מאד... עוזר לרש, אב ליתום, בעל לאלמנה. אף הוא זיקק את

נפשו באותן מדות תרומיות ושימש להן התגלמות חיה. מעשה בליל חורף סגרירי, במוצאי שבת, בהיותו חולה מרותק למיטתו ולומד עם בניו מתוך ספר "אור החיים" הקדוש, שנכנסו אנשים וסיפרו לרבי רפאל ברוך על יהודי פלוני מעיר אוזודא, כי נכשל בעסקיו ופשט את הרגל, עד שנסתבך ושרוי בסכנה גדולה מצד נושאי הערבים. כהרף עין נזדרז רבי רפאל ברוך וניתר ממשכבו, אמר לנסוע באותו לילה ממקנס לאוזודא, כארבע מאות קילומטרים

רבי יעקב ע"ה שנכנס לחדרו, ומיד חדל לצעוק ולא הוציא גהה מפיו כל שעת הביקור. התפתל במיטתו ברוב יסוריו, והחריש בגבורה. כאשר אביו יצא מן החדר, חזר לזעקות הסבל שלו. שאלוהו כיצד יכול היה להבליג עד עכשיו. ואמר: נזהרתי, שלא לצער את

אבא!...! (חכמי וגאוני מרוקו א' - ואנונו)

*

מראה הצדיק

שמעתי מרבי יוסף טולידנו זצ"ל (בנו של רבי ברוך זצ"ל) שבהיותו יושב שבעה על פטירת אמו ע"ה נכנס אחד מראשי הישיבות לנחם, וסיפר שפעם אחת הגיע לבית

רבי רפאל ברוך טולידנו זצ"ל כדי להתייעץ עמו על איזה ענין, וראה שם את רבי חיים קניבסקי יושב מול רבי רפאל ברוך ומסתכל עליו ואינו מדבר עמו מאומה. ראש הישיבה הנ"ל שאל את רבי חיים לפשר הענין מאי האי, אמר לו רבי חיים: אבי [בעל הקהילות יעקב] שלח אותנו לכאן כדי לראות את פני רבי רפאל ברוך טולידנו בהוסיפו שראיית פניו מביא ליראת שמים, ולכך הנני יושב כאן בלא לדבר עמו מאומה, רק כדי לראות את פניו.

קריאת שנים מקרא ואחת תרגום

דף ל"ב שהביא בשם הגה"צ השר שלום מבעלזא זצ"ל שמי שלומד וגומר בכל שבוע פרש"י עה"ת, מובטח הוא שבעולם הבא יסתופף במתיבתא קדישא של רש"י, וכ"כ בשו"ת בנין ציון החדשות (סי' נ"ד). וכתב הגאון רבי רפאל ברוך טולידנו זצ"ל בקיצור שלחן ערוך (סי' קנ"ג ס"י) וז"ל: "ולענ"ד נראה דאם יקרא הפרשה בפירוש רש"י עדיף מן התרגום היות והתרגום בזמן הזה אינו מובן לכל והוא מצות אנשים מלומדה, ומה גם שהמקרא עצמו אינו תמיד מובן, לכן אם ילמד רש"י עדיף, וכבר אמרו חז"ל אגרא דשמעתא סברא". (בשבילי ההלכה - הרב אליקים דבורקס)

בערך, כדי לחלצו ממיצר. בני הבית ניסו להניאו ממחשבתו, חששו לשלומו ולבריאותו, אך הוא בשלו: פיקוח נפש דוחה הכל! שלוחי מצוה אינם ניזוקין!

מיד התעטף באדרתו, יצא אל רציף הרכבת ונסע במשך תשע

שעות רצופות, עד שהגיע לאוזודא.

כאן נכנס מיד בעובי הקורה. ניהל בעצמו משאזומתן מייגע עם נושי האיש, המוסלמים, והצליח להתפשר עמהם: על מחצית מן החוב ויתרו לחלוטין, ואת המחצית השניה אסף אצל נגידי היהודים באוהדה, ופרע לבעלי החוב, אך לא נתקררה דעתו עד שקיבץ

עוד 600 אלפי פראנקים ומסרם לידי פושט"הרגל כדי לשקמו ולהעמידו על רגליו... (אורות ממזרח - הרב אהרון סורצקין)

*

כיבוד אב ואם של רבי רפאל ברוך טולידאנו

נערץ ומהולל הוא שמו של הגאון הצדיק רבי רפאל ברוך טולידנו זצ"ל אב"ד מקנס שבמרוקו. מילדותו, ניכרו בו מדותיו התרומיות. בהיותו כבן עשר שנים חלה במחלה אנושה, וגנח בקול מעצמת כאביו. לפתע הבחין באביו

ליקוטי שותיים - להלכה ולא למעשה

ד' אמות של הלכה

אם ניתן באמצע ברכת שומע תפלה לענות איה"ש רבא * אם מותר לענות אמן בגילוי ראש

אם מותר לענות אמן בגילוי ראש

נשאלתי מאדם אחד: אני עובד יחד עם פועלים דתיים, והם מברכים כל מיני ברכות הנהנין וברכת המזון, האם מותר לענות אמן וברוך הוא וברוך שמו, בגילוי הראש?

תשובה: הנה על כיוצא בזה אמרו חז"ל שיש לקצר, והקרוב אלי מ"ש בס' ננסת ישראל ששון (סי' ת"ד"א ע"ג) שכ' אפילו שכתב מרן בשו"ע שאסור לומר שם ה' בגילוי הראש, מותר לומר אמן, ויהא שמיה רבה מברך, בגילוי הראש. ולכן מי שמניח תפלין של ראש, ושמע קדיש בעוד שראשו מגולה, מותר לו

לענות. (שו"ת יצחק ירנן ח"א [התשמ"א] - רבי יצחק ברדא)

*

אם באמצע ברכת שומע תפלה מותר לענות איה"ש רבא בשו"ע או"ח (סימן ק"ד) באמצע שמונה עשרה אסור להפסיק אף לקדיש ולקדושה כו'.

"אך זאת נראה לי, אם עמד באמצע שמע קולנו מותר לענות יהא שמיה רבא עד תיבת יתברך, כיון ששמע קולנו נתקנה על בקשת צרכיו של אדם ומותר להוסיף בה כמה בקשות, ולפי דאיתא בטור (סימן נ"ו) שנוסח יתגדל היא בקשה על להבא שמבקשים שיתגדל שמיה רבא ואם מותר לבקש בשבת קודש צרכיו כל שכן שמותר לבקש על זה". (שו"ת בני לוי [וילנא תרל"ט], מהגאון

רבי בן חיים ולמן הלוי)

*

כל המעוניין לתרום להדפסת העלונים והפצתם לזיכוי הרבים, להצלחה בזיווג או רפואה או לעילוי נשמת, נא לפנות לעורך הרב נועם יעקובי הי"ו בפל: 0506933962 תודה רבה, תזכו לשנים רבות ונעימות וטובות וכט"ס

גודל הנסיון של אברהם

"והאלהים נסה את אברהם." (בראשית כב, א)

מקשים בענין העקידה, מה היה הנסיון גדול כל כך, הרי ראינו בכל הדורות שמסרו נפשם על קידוש ה' לאלפים ולרבבות, אף שלא היו נביאים, וכל שכן אברהם אבינו ששמע בעצמו את הציווי מפי הקב"ה.

וביאר הגאון רבי אלחנן וסרמן, דבאמת אם נתבונן בענין מסירת נפש על קידוש השם, אין זה נסיון גדול, שהרי מחליפים עולם עובר בעולם עומד לנצח, ואין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו. אבל אם יצויר שעל ידי מסירת נפשו יפסיד חלקו לעולם הבא, ומ"מ יתרצה לזה בשביל קידוש השם, הוא נסיון גדול ונורא מאוד, ואין שום דמיון כלל בין שני הנסיונות האלו, דבאופן הראשון הוא מרויח לנצח, ובאופן השני הוא מפסיד לנצח.

ואם יצויר עוד שנמצא דבר שהוא יקר הרבה מאד יותר מעולם הבא, ודבר זה יפסיד על ידי מסירת נפשו, אז הוא ודאי נסיון נורא מאד אשר אין לשער גודל ערכו.

והנה מצינו בכתוב גבי אברהם אבינו, כשאמר לו הקב"ה (בראשית מו, א, ובבראשית רבה פרשה מד) "אנכי מגן לך" - בעולם הזה, "שכרך הרבה מאד" - בעולם הבא, השיב לו "מה תתן לי ואנכי הולך ערירי" (שם טו, ב), הרי שלא היה העולם הבא נחשב לכולם אצל אברהם אבינו אם ילך ערירי, והטעם ביארו המפרשים משום שעבודתו היתה מאהבה שלא על מנת לקבל פרס, וכל מחשבותיו היו לפרסם שם שמים בעולם, על כן היה חפץ שיהיה לו בן להמשיך עבודתו בעולם, ואם ימות בלא בנים שוב ישתכח שם שמים מהעולם, וכל יגיעו בימי חייו ילך לדמיון, וזה היה אצלו רע יותר מהפסד חלקו לעולם הבא, ואם כן אין דמיון וערך כלל בין נסיון העקידה אצל אברהם אבינו לנסיונות של הדורות הבאים.

עמידה בנסיונות מכח התורה

"וישב אברהם אל נערי ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע וישב אברהם בבאר שבע." (בראשית פרק כב, יט)

במדרש (בראשית רבה פרשה נו) איתא:

"וישב אברהם אל נערי", ויצחק היכן הוא. רבי ברכיה בשם רבנן דתמן, שלחו אצל שם ללמוד ממנו תורה. משל לאשה שנתעשרה מפלכה, אמרה הואיל ומן הפלך הזה התעשרתי עוד אינו זז מתחת ידי לעולם, כך אמר אברהם כל שבא לידי אינו אלא בשביל שעסקתי בתורה ובמצות לפיכך אינו רוצה שתזוז מזרעי לעולם.

ביאור דברי המדרש - אומר מרן הגרא"מ שך - שהכח שעל ידו זכה אברהם אבינו לעבור נסיון גדול זה הוא רק מכח עסק התורה והמצוות, ולולי התורה והמצוות לא היה לו כח לעמוד בנסיון כזה, לילך בזקנותו לשחוט את בנו יחידו. על כן אמר אברהם אבינו, כיון דמה שנתן לי כח הוא רק לימוד התורה, לכן אמשיך לתת לבני רכוש זה ואדריכהו ללכת ללמוד תורה, שיזכה גם הוא בכח זה, ושלחו ללמוד בישיבתנו של שם.

רק על ידי התורה היה לאברהם אבינו הכח לעבור כזה מאמץ, להעלות את בנו לעקידה, לאחוז במאכלת, ועוד רגע קט וכבר הוא שוחט את בנו, שהוא מאמץ נפשי עצום. בדרך כלל אחרי שאדם עובר מצב של מאמץ רב ומתיחות, הוא אומר 'עכשיו אני צריך לצאת להבראה, לנסוע, לנוח', לא כך עשה אברהם אבינו, אלא מיד שלח את יצחק לישיבה, ואמר לעצמו זו הבראה שלי זו הבריאות שלי, וזה הרכוש שלי.

כך חי אברהם אבינו שהוא יסוד האומה, מכוחו אנו חיים, והוא כח הקיום שלנו, וזה הלימוד שלנו.

תהילות ישראל

ביאורים ופירושים בפסוקי תהלים: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים"

ובאופן אחר אשרי האיש וגו' אשרו ותהלותיו של אדם שיגיע למדרגה עד שנקרא איש שהוא הגדול מהד' שמות שנקרא אדם בו, 'איש' 'אדם' 'אנוש' 'גבר'. אשר לא הלך והתגבר בעצת רשעים וגם לא עמד ולא ישב, שניהם לשון עכבה, כלומר שלא עמד ועכב עצמו כדרך שהרשעים וחטאים עושים שמתגברים על עצמם בנפש הבהמית מאד מאד ובכל עת מוסיפים והולכים ומתעכבים בעמידה וישיבה ואך הצנועים מושכין את ידיהם כדרך משכו ידיכם מע"ז מעבודה שהיא זרה ומעט דמעט אשר עושין בהכרח גדול לצורך הגופניות אשרותיו ותהלותיו של זה להיות נקרא איש [סדורו של שבת]:

ובאופן אחר אשרי האיש וגו'. דיש לדרקדק למה בעצת רשעים אמר "לא הלך" אבל לעמוד שם מותר, ו"בדרך חטאים" אמר שלא עמד שאפילו עמידה אסור.

וי"ל כי לפעמים מצוה לעמוד בעצת רשעים ע"ד שאמר דוד המע"ה לחושי הארכי (נאמן של דוד המלך) שיהיה ריע אצל אבשלום בנו להפר עצת אחיתופל, וכך היה שאמר לא טוב עצת אחיתופל בעת הזאת והודיע לדוד כנודע, לכך לא אמר "אשר לא עמד בעצת רשעים" שמצוה לעמוד שם להפר עצתם ולהודיע לצד שכנגדם שיהיה נשמר מהם, אבל ש"לא הלך" משמעו שלא יציית אותם [תורי זהב]:

"אשרי האיש אשר לא הלך" וכו', סופי תיבות עם האותיות - ל"א ישראל, אפשר לרמוז לעם ישראל שהוא עם סגולה, "אשרי" כמ"ש משה רבינו ע"ה "אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה", וירמוז שישאל לא ילכו בעצת רשעים וחטאים והלצים וכו', כי אם בתורת ה' חפצו.

אי נמי "אשרי האיש", אפשר גם מלשון בטחון כמ"ש (דברים) "וישכון ישראל בטח בדד", ובפסוק "ויניחהו" (בראשית פ"ב ט"ו) אונקלוס מתרגם "וינחהו" ואשריה בגנתא דעדן, שאדם הראשון ישב בגן עדן בטח בדד שהיה מתענג בגן עדן מכל טוב וכו', וכן אם האדם ילך בדרך התורה ישב בטח ויתענג על טוב ה'. (מנחת עני)

וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל פְּחֹם הַיּוֹם, וְיֹשֵׁא עֵינָיו וַיֵּרָא (בראשית י"ח, א-ב).

כי חפץ חסד הוא

הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים הביא המלאכים עליו בדמות אנשים (רש"י מגמ' בבא מציעא).

מה שהיה אברהם מצטער, והלא המצוה היא רק כשיש אורחים, אבל כאשר במציאות אין אורחים להכניס מה היה לו להצטער. אלא שמידת החסד היתה אצלו במידה גדושה כל כך, שהיה מתאוה ומשתוקק תמיד שיהיו אנשים, ויצטרך להכניסם בביתו להיטיב עמהם, ולא היתה מנוחה לנפשו כאשר לא היה לו למי להיטיב וגם להכניסם תחת כנפי השכינה, כאשר המשתוקקת שיהיו לה בנים ותטרח בגידולם ותראה דור ישרים, וכמו שאמרה רחל (בראשית ל, א) "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי". ואברהם אבינו קיים בזה "והלכת בדרכיו", שאחז במידת החסד כמו שהקדוש ברוך הוא חפץ חסד, כמו שנאמר (מכה ז, יח) "כי חפץ חסד הוא". ומבואר פירושו בשם הרב הקדוש ר"ד זצ"ל, כי לא כמידת הקב"ה מידת בשר ודם. כי החסד שהאדם מתחסד עם חברו שחפץ להיטיב למצטרקים טובתו, הנה עניינו נמשך ממידת הרחמנות על הנצרכים ונכמרו רחמיו עליהם, אבל אם היה יודע שאין במציאות שיהיו נצרכים, אז אין שייך שיכמרו רחמיו, מאחר שאין שום מי שיהיה נצרך לטובה. אבל לא כן הבורא יתברך שמו, כי הנה קודם בריאת העולם לא היה שום נברא בעולם שיצטרך לאיזו טובה ליהנות בנפשו, ואולם לגודל חסדו וטובו יתברך שמו שרצה להיטיב, ברא את עולמו שיהיו ברואים שיצטרכו לטובתו וייטב להם, וזה נקרא חפץ חסד, שהיה חפץ להתחסד, ועלה ברצונו ובגודל חסדו שיהיו ברואים שיצטרכו לטובה בכדי שייטב להם, ובשביל זה ברא את עולמו, כן אברהם אחז במידת החסד בהפלגה יתירה שהצטער על זה שאין לו אורחים, והצער היה גדול כל כך, עד שנעשה לו נס ושלח לו הקדוש ברוך הוא מלאכים בדמות אנשים.

(אור אליעזר - רבי אליעזר שולביץ)

מעלתה של עשית חסד כשהיא נעשית לא רק משום דקאי לפניו מי שזקוק לחסד, אלא כשהחסד הוא בבחינת מעין נובע באדם להשפיע ולתת משלו ולתת את עצמו, ולכן ממידה זו לחפש ולמצוא מי שאפשר לעשות עמו חסד. וזוהי ממידותיו של הקב"ה, שהרי מטרת בריאת העולם הוא שרצה להיטיב והרי דברא את הבריאה כדי להיטיב, ומצות והלכת בדרכיו ג"כ באופן זה, ואברהם אע"ה עמוד החסד, הצטער כשלא היו אורחים שיוכל להיטיב עמם, והמציא לו הקב"ה מלאכים בדמות אדם, כדי לספק את מידת החסד שנבעה בו.

(זכרון שמואל - רבי שמואל רחובסקי)

וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל פְּחֹם הַיּוֹם... גם זה אינו לפי מושגנו, האדם יכול להבין שצריך לעשות טובה וחסד, לרצות להיטיב כאשר השני זקוק לטובה, להציל אותו, לקבל אורחים, לעזור למי שנזקק ולהיות מוכן לזה. אך אין בהבנתו שיש ליצור את הצורך בעשיית טובה ולחפש איך להיטיב גם כשאין מי שנצרך, ולחפש שיהיה נצרך לטובה כדי להיטיב אתו. אבל

באמת כך היא הבנת הבורא, שהרי ברא את כל הבריאה כדי להיטיב עם ברואיו. וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (ב"ר מד, א) וכי מה איכפת ליה להקדוש ברוך הוא למי ששוחט מן הצואר או מי ששוחט מן העורף, הוי לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות. הבריאה נעשתה כדי שיהיה עם מי להיטיב, והמצוה היא להדמות לו וללכת בדרכיו, מה הוא אף אתה. ואברהם אבינו למד כן מדרכי ה', וכשראה שאין אורחים ואין עם מי להיטיב - הצטער ורצה שיהיה מי שיוכל לארחו, ובפרט שהקדוש ברוך הוא הוציא חמה מנרתיקה כדי שלא יטרח באורחים ביום שלישי למילתו שהוא חולה וחלש, כמו שכתוב "פְּחֹם הַיּוֹם", ואם כן הרי היה עליו להיות מרוצה שהוא חפשי לעצמו ויכול לנוח ואין מי שנצרך לו, אבל אברהם אבינו הצטער שאין לו למי להיטיב.

הבנה כזו היא רק דעת התורה, ואין שום חכם בעולם ושום חכמה ומדע שיכולים להבין זאת, מלבד התורה שמלמדת שהאדם צריך לשאוף ולבקש שתהיה אפשרות להיטיב ולהיטיב. ואין הכוונה שירצה שהשני יהיה עני ונצרך דוקא, אלא כל סוגי הטבה. ועל זה אנו אומרים בתפלה "בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים", אנו מודים להקב"ה על כך שהוא מלמד אותנו בתורה את הנהגת החיים, כי בלי תורה לא היה מי שילמד אותנו חוקי חיים ומעלות גדולות אלו, לא היינו משיגים ומבינים ענין כזה, ואלו מעלות בנפש האדם.

(מחשבת מוסר - רבי אליעזר מנחם שך)

וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל פְּחֹם הַיּוֹם (בראשית י"ח, א).

והוא ישב - "ישב" כתיב, בקש לעמוד אמר לו הקדוש ברוך הוא שב ואני אעמוד ואתה סימן לבניך שעתידי אני להתישב בעדת הדיינים והן יושבין שנאמר (תהלים פב-א) "אלקים נצב בעדת א-ל". (רש"י)

בספר 'דעת תורה' ביאר את הדברים כך, הנה בהוראת ישיבה ועמידה ישנם כמה ביאורים, אבל על כל פנים הרגשת הענין היא, שהעומד הוא התלוי וצריך ליושב, וע"כ הוא עומד לפניו. הנה אברהם אבינו "בקש לעמוד", וגילה לו הקדוש ברוך הוא שאדרכה, הדבר הוא להיפך, "שב ואני אעמוד", כי אני הצריך לך, ובך הכל תלוי.

היסוד של "תנו עז לאלקים" (תהילים סח-לה), הוא שכן רצה וכן קבע הקדוש ברוך הוא שכל העולמות העליונים יהיו עומדים ותלויים דוקא ודוקא בעולם התחתון, הקב"ה מנהיג את כל הרקיעים ושמי השמים דוקא על פי מה שפוסקים בזה העולם. וזהו הפירוש של "אלקים נצב בעדת א-ל" "שעתידי אני להתייצב בעדת הדיינים" (מדרש רבה הובא כאן ברש"י). היינו שאני התלוי כביכול בהם, בבחינת "תנו עז לאלקים", וכאן היה ענין של מעשה אבות סימן לבנים, וזהו "ואתה סימן לבניך", עכ"ד.

כיסוד זה מבואר ב'נפש החיים' (ש"א פ"ט), ז"ל: וזהו "לסוסתי ברכבי פרעה דמיתך רעיתי" (שה"ש א-ט), רוצה לומר, כמו בסוסי רכבי פרעה שהיה היפך מנהגו של עולם שהרוכב מנהיג לסוס, ובפרעה וחילו - הסוס הנהיג את רוכבו, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שמו"ר כג, ושה"ש א-ג). כן

דמיתך והמשלתך רעיתי על זה האופן ממש, שאף שאני "רוכב ערכות", עם כל זה כביכול את מנהיגה אותי על ידי מעשיך, שענין התחברותי כביכול להעולמות הוא רק כפי ענין התעוררות מעשיך לאן נוטים. וזהו שאמר הכתוב (דברים לג-כו) "רוכב שמים בעזרך", וכן מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קטו, ב; קלא, ב; יבמות ה, ב; מנחות סד, א) "העבודה צורך גבוה".

ועוד עיין בדבריו שם לעיל (פ"ד): ונראה שזה גם כוונת חז"ל (אבות ב, א) "דע מה למעלה ממך" - ר"ל אם כי אינך רואה בעיניך הענינים הנוראים הנעשים ממעשיך, אבל תדע נאמנה, כי כל מה שנעשה למעלה בעולמות העליונים גבוהי גבוהים, הכל "ממך" הוא, עפ"י מעשיך לאן נוטים, על פניהם יצאו ויבואו, עכ"ל.

ובספר 'רוח חיים' (אבות פ"א מ"א) כתב שם: וסופר מאדונינו דוד הגאון בעל הטורי זהב, שאשה אחת צעקה אליו, אהה אדוני, והנה בני נחלש למות, ויאמר לה התחת אלקים אני ותאמר אל התורה שבאדוני אני צועקת, כי קב"ה ואורייתא חד הוא. ויאמר לה זאת אעשה לך הדברי תורה שאני עוסק כעת עם תלמידי אני נותן במתנה להילד, אולי בזכותו יחיה, "כי בדבר הזה תאריכו ימים" (דברים לב, מז) כתיב, ובאותה שעה חלצתו חמה, הרי שבכל עסק מהתורה בכח דבקותו זכותו להחיות מתים, עכ"ל.

ועיין עוד שם (ש"ד יח, יט, כ), שכתב: האדם המקבל על עצמו עול התורה הק' וכו' הוא נעלה מעל כל עניני זה העולם, ומושגח מאתו יתב' השגחה פרטית למעלה מהוראת כחות הטבעים והמזלות כולם, כיון שהוא דבוק בתורה ובהקדוש ברוך הוא ממש כביכול, ומתקדש בקדושה העליונה של תורתנו הקדושה שהיא למעלה לאין ערוך מכל העולמות והיא הנותנת החיות והקיום לכולם ולכל הכוחות הטבעיים. הרי האדם העוסק בה מחיה ומקיים את כולם ולמעלה מכולם וכו'. אבל על העוסק בה לשמה אמר "מעל השמים" רוצה לומר שכל הנהגותיו יתב' עמו רק למעלה מהוראת כחות הטבעים וכו' ואדרבה הכוחות הטבעיים מסורים אליו כאשר יגזור אומר עליהם וכו', עד כאן דבריו.

(אהל משה - רב משה יוסף שיינערמן)

"וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל" (בראשית יח, ב)

הסבא מקלם (חכמה ומוסר חלק ב סימן רי) הקשה, מדוע בחר הכתוב בחסד שעשה אברהם אבינו עם המלאכים שהיו רק נראים כאוכלים, וכל שאר החסדים שעשה מזכיר רק ברמז אחד (בראשית כא, לג) "ויטע אשל בבאר שבע" ומביא רש"י מחלוקת רב יהודה ור' נחמיה חד אמר פרדס להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה. וחד אמר פונדק לאכסניה וכו' כל מיני פירות (סוטה י). ונכלל בפסוק זה גודל חסדיו אשר התחסד עם בני דורו עד שממש עצמו מספר. אם כן למה דוקא בחסד עם מלאכים האריכה התורה כל כך על כל מעשה שעשה. וזו קושיא גדולה.

ואפשר לבאר זאת, שבאמת ענין האשל היה חסד נפלא אולם זה היה מחיובי החסד של אברהם לפי מדרגתו. משא"כ הכנסת אורחים ביום שלישי למילתו שהיה אז זקן וחולה, והיה אז כחום היום עד שלא היו שם עוברים ושבים. במצב

כזה ודאי אין שום חיוב לעשות חסד אף לפי מדרגתו של אברהם אבינו. ולמרות כל זה היה אברהם אבינו מחפש אחר מישהו לעשות עמו חסד. כי לא היה מסתפק במה שיצא ידי חובתו אלא רצונו היה לעשות נחת רוח לפני הבורא יתברך ולכן גם במקום פטור לא היה מוצא מנוחה אלא עוד היה משתדל לעשות חסד עם הבריות. וזה מה שהתורה מדגישה, שאברהם אבינו עליו השלום היה מבקש כל חייו אך ורק לעשות נחת רוח ליוצרו ולכן כל החום והיסורים בטל ונשכח באהבתו לבורא יתברך.

וזו מעלת החסידות האמיתית כפי שמבואר בספר מסילת ישרים (פרק יח) וזה לשונו: כי הנה המצות המוטלות על כל ישראל כבר ידועות הן וחובתן ידועה עד היכן היא מגעת. אמנם מי שאוהב את הבורא יתברך שמו אהבה אמיתית לא ישתדל ויכון לפטור עצמו במה שכבר מפורסם מן החובה אשר על כל ישראל בכלל, אלא יקרה לו כמי שיקרה אל בן אוהב אביו שאילו יגלה אביו את דעתו גילוי מעט שהוא חפץ בדבר מן הדברים, כבר ירבה הבן בדבר ההוא ובמעשה ההוא כל מה שיוכל. ואף על פי שלא אמרו אביו אלא פעם אחת ובחצי דיבור, הנה די לאותו הבן להבין היכן דעתו של אביו נוטה לעשות לו גם את אשר לא אמר לו בפירוש וכו' והנה כמקרה הזה יקרה למי שאוהב את בוראו גם כן אהבה נאמנת, כי גם הוא מסוג האוהבים, עד כאן הצריך לנו, עיין שם כל אריכות דבריו של הרמח"ל ז"ל.

וציור חי של אהבת הבן לאביו יש לנו מיוסף הצדיק ששלחו אביו לשכם לראות את שלום אחיו. ויוסף לא מצאם בשכם והיה יכול לחזור לאביו ולאמר לו שהלך לשכם ולא מצאם שם. אולם כיון שידע שאביו רוצה לדעת שלום אחיו לא הסתפק במה שיצא ידי חובתו אלא השתדל לחפשם והלך לשאול עד שמצאו איש בשדה שאמר לו שהם בדותן. ואף שידע שהם שונאים אותו הלך אליהם כי העיקר אצלו היה למלא רצון אביו.

וכן היתה אהבתו של אברהם לאביו שבשמים, לא היה מסתפק במה שקיים חיובו אלא היה משתדל למלא רצונו ית', ולכן מאריכה התורה דוקא במעשה של החסד עם השלשה מלאכים, כי בה היתה ניכרת חסידותו של אברהם אבינו ע"ה וממנה יש עלינו ללמוד כמ"ש "חייב אדם לאמר מתי יגיעו מעשי למעשי אברהם יצחק ויעקב".

(יד יחזקאל - רבי יחזקאל לענינשטיין)

"וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה" (בראשית יח, ב)

מחו וירא וירא שני פעמים

שאלו המפרשים, מפני מה נאמר "וירא" "וירא" שני פעמים. רש"י תירץ וז"ל: "הראשון כמשמעו, והשני לשון הבנה, נסתכל שהיו נצבים במקום אחד והבין שלא היו רוצים להטריחו וקדם הוא ורץ לקראתם".

החפץ חיים תירץ שבאמת יש להקשות היאך רץ אברהם אבינו לקראתם, הרי היה חולה ולא היה לו את הכוחות לרוץ. ועוד צריך ביאור, שאותו המלאך שבא לרפאות את אברהם אבינו, לא מצינו שנתן לו שום תרופות. וצריך לומר שעל ידי עצם ראיית המלאך נתרפא אברהם אבינו, וממילא מיד

כשראה את המלאך נתרפא והיה לו הכח לרוץ לקראתם. ולפי"ז מובן מדוע כתוב "וירא" וירא" שני פעמים, דמתחילה היתה ראייה כדי שיתרפא אברהם אבינו מראיית המלאך, ואח"כ היתה ראייה סתם שהבין שהיו אורחים, ומיד "וירץ לקראתם".

הגרי"ז תירץ, דהנה הרמב"ן (י"ח-א) הביא את דברי הרמב"ם במורה נבוכים, דפרשה זו נאמרה במראות הנבואה. והרמב"ן הקשה עליו כמה קושיות, והוכיח דהיה ראייה ממש. וביאר הגרי"ז שיטת הרמב"ם, דמתחילה היה במראות הנבואה ואחר כך היה ראייה ממש, ובזה מיושבות כל קושיות הרמב"ן. והוסיף שזהו הטעם דכתיב "וירא" וירא" שני פעמים, אחד היה במראות הנבואה ואחד היה ראייה ממש.

ועוד תירצו האחרונים, דעי' בגמ' שבת (קכז, א) "גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה", וילפינן זה מדכתיב "אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדיך", דאע"פ שהשכינה היתה עם אברהם אבינו, אעפ"כ עזב את השכינה ורץ לקראת האורחים, והקשה העין יעקב דמנלן שגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה, דילמא שניהם שוים ויכול לבחור איזה מהם שירצה, ואברהם בחר לו הכנסת אורחים. ובפנינים משולחן הגר"א תירץ על פי הגמרא ביומא (נג, א) דמי שנפטר מרבו, אל יפטר ואחוריו כלפי רבו, אלא פניו כלפי רבו והולך מאחוריו. והנה אברהם כאשר ראה את האורחים הלך לקבל פניהם, וביקש מהקב"ה שימתין לו עד שיקבל פני האורחים. והנה כאשר הלך מהקב"ה, היה לו לילך ופניו כלפי השכינה ולא כלפי האורחים, אך אין זה דרך ארץ לקבל האורחים באופן זה, ולכן היסב פניו כלפי האורחים לקבלם בספר פנים יפות וכדמשמע בקרא "וירא וירץ לקראתם", ו"לקראתם" משמע נגד פניהם ורץ כדרכו. ומזה שהיה פניו כלפי האורחים ואחוריו כלפי השכינה, מוכח דגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה. ולפי דברי הגר"א אפשר לבאר הטעם למה כתיב "וירא" וירא" שני פעמים, דאחד היה על ראייה סתם, ואחד לבאר לנו דכשרץ להאורחים, היו פניו כלפי האורחים והיה רואה אותם, ללמדנו שגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה. (אביר יעקב)

אברהם אבינו ביום שלישי למילתו, והקדוש ברוך הוא הוציא חמה מנרתיקה, והוא דואג שאין אורחים, "וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם", שואל רש"י הקדוש: מהו "וירא" וירא" שתי פעמים? ומתרץ: הראשון כמשמעו, הוא ראה, והשני לשון הבנה.

אלו הפסוקים שהיו רגילים על לשונו של רבנו הרב שך, והיה אומר שזה היסוד של עבודת החסד, חסד לאברהם. הרבה אנשים רואים, אבל רק יחידים מתבוננים. הרבה אנשים רואים מצבים שצריכים לעזור, שצריכים לעשות, אבל רק יחידים מתבוננים ועושים. ובככיות נוראות היה רגיל לחזור על דברי רבנו יונה בשערי תשובה בשער השלישי אות י"ג: "כי חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו, ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חבירו, אם דל ואם עשיר, וזאת מן החמורות, ומן העיקרים הנדרשים מן האדם, שנאמר הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד", זה היה רבנו הקדוש אומר וחוזר ואומר בעשרות שיחות

בככיות נוראות, וזה היה כל המהות שלו, וכל המציאות שלו, כי זה כל האדם.

(פניני רבינו האבי עזרי - רבי משה מרדכי שולזינגר)

"יִקַּח נָא מְעֵט מִיָּם" (בראשית יח, ד).

בעוד שאברהם אבינו מרבה לכבדם בכל טוב, עוגות, חמאה, חלב, בן בקר, אומר הוא לתת להם רק מעט מים. וכי במי היה אברהם מקמץ? אלא כל הדברים שעשה אברהם אבינו בעצמו, עשה בהרחבה ונתן הרבה, אבל את המים הביא על ידי שליח, לכן לא ביקש הרבה מים, כי על חשבונו של השליח אין אי אתה רשאי להיות צדיק הרבה. וכמו שמסופר על רבי ישראל סלאנטער שפעם התאכסן באכסניה וכאשר הביאו לו מים לנטילת ידים, נטל בצמצום גדול, בטענו שאינו יכול ליטול בהרבה מים כיון שזה יטריח את המשרתת שברוך כלל היא יתומה או אלמנה ללכת לשאוב עוד מים.

(דרכי מוסר - רבי יעקב ניימן)

"וַיִּאָקְחָהּ פֶּת לַחֵם וְסַעְדוֹ לַפָּנִים אַחַר תַּעֲבֹרוּ, פִּי עַל פֶּן עֲבַרְתֶּם עַל עֲבֹדְכֶם וַיֹּאמְרוּ פֶּן תַּעֲשֶׂה פֶּאֶשֶׁר דִּבַּרְתָּ" (בראשית יח, ה)

פירש רש"י: "כי על כן עברתם" - כי הדבר הזה אני מבקש מכם מאחר שעברתם עלי לכבודי".

הנה פשוט שאברהם לא שיקר באומרו "שעברתם עלי לכבודי", והרגיש שאכן זהו כבוד בשבילו שיבואו אל ביתו. ולכאורה למה היה זה כבוד בשבילו? הרי אברהם היה נשיא אלקים, והם נדמו לו כערכיים המשתחוים לאבק רגליהם. ומה כבוד הוא לאדם קדוש וטהור, שיבואו אל ביתו אנשים פשוטים עובדי עבודה זרה? אלא שאברהם הרגיש שכל אדם נברא בצלם אלקים, וחשיבתו גדולה עד מאוד. על כן, כבוד הוא אף לנשיא אלקים להכניס כל אדם אל ביתו ולשרתו בעצמו בכל כוחו.

(חידושי הלב - רבי אלתר חנוך העניך לייבאוויטש)

"וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחֹלֵב וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהִם" (בראשית יח, ח).

(יח, ח).

כבר הקשו המפרשים, היאך נתן להם אברהם אבינו בשר בחלב.

והמלבי"ם כתב לתרץ, שהבשר היה ע"י ספר יצירה, שבן הבקר ברח, ואברהם אבינו ברא אחר ע"י ספר יצירה, וזהו מש"כ בקרא "וימהר לעשות אותו".

והנה איתא בחז"ל שעיי"ז שאכלו בשר בחלב, לא יכלו המלאכים לעכב את התורה, ולדברי המלבי"ם צ"ע מה היה הטענה על המלאכים, דהא הבשר היה ע"י ספר יצירה, ולא היה בשר בחלב. ובאמת צ"ע עוד מה הקושיא שהיה כאן בשר בחלב, הא לא היה ע"י בישול, ואכילתם ביחד איסורו אינו מן התורה. ועייין בספר ברכת פרץ שכתב שנתבשל בידי המלאכים שהם אש עכ"ד, וא"כ היה כאן בישול. אלא דעל המלאכים שלא ידעו שזה היה ע"י ספר יצירה, היה הטענה איך אכלו בשר בחלב, דהא הם לא ידעו שאינו בשר.

(אבן ישראל - רבי ישראל יעקב פיישר)

"וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְּאֵהָלִי" (בראשית י"ח, ט).

איתא בגמרא (בבא מציעא פז, א): "אמר רב יהודה אמר רב, ואיתמיא רבי יצחק, יודעים היו מלאכי השרת ששרה אמנו באהל היתה. אלא מאי באהל, כדי לחבבה על בעלה". ופירש רש"י: "לחבבה על בעלה" - להודיעו שהיא צנועה משאר חברותיה, שאינה נראית, וצריך לישאל אחריה".

ולכאורה, למה היו צריכים המלאכים לחבב את שרה בעיני אברהם הרי אברהם היה אבי החסד והרחמים, ואפילו עבור אנשי סדום התפלל להצילם, וכל שכן שאהב את אשתו והוקירה?

אלא לומדים אנו מכאן, שהאהבה היא מהדברים שאין שיעור. ורצון התורה הוא שהאדם יחבב את אשתו בכל כוחו ויכבדה. ולכן רצו המלאכים להוסיף עוד חיבה ביניהם. והדגישו זאת בשאלתם "איה שרה אשתך", כדי להגיע לתשובה המתבקשת שהיא באהל להראות על מדותיה הנעלות. מוכח מכאן, מה גדולה היא המצוה לחבב אשה על בעלה, ולהרבות את החיבה עוד יותר.

אמנם עדיין יש להבין, מה הגדיל את החיבה בעיני אברהם? הלא ודאי ידוע היה לו מכבר ששרה צנועה וצדקת. ומה הועילה הידיעה ש"שרה נמצאת באהל" לחבבה בעיניו יותר? ועוד זאת, מפירוש רש"י משמע שרק הודיעו לאברהם שהיא יותר צנועה מחברותיה, ולא הודיעו לו שהיא מופלאת מכל הנשים בצניעותה. וכל זה הרי ידע כבר מקודם?

מכל זה מוכרחים אנו להסיק, שאף שכבר ידע שהיא צנועה, בכל זאת, כאשר שמע זאת מהמלאכים על צניעותה, השפיע עליו הדבר לחבבה יותר, ונשתרשה החיבה בלבו יותר עמוק. וכמו שהגדירו בעלי המוסר שחֻזְרָה על יסודי המוסר בכל יום משרישה אותם יותר בלב, כן הוא בכל עניני העולם. בכל פעם שחוזרים עליהם, הם משפיעים עליו יותר, ומשתרשים בלבו יותר ויותר. לפיכך, אעפ"י שכבר ידע אברהם מנסיונו - ואלפי פעמים בחיי שניהם - על צניעותה המופלאת של שרה, ברם, האמירה הפשוטה של המלאכים שהיא נוהגת עשיו בצניעות יותר מחברותיה הועילה לחבבה בעיניו יותר.

(חידושי הלב - רבי אלתר חנוך העניך לייבאוויטש)

"וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךְ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ" (בראשית י"ח, ט).

מפרש הספורנו: "כוונת השליחות היתה לבשר את שרה שתשמח ותודה כדי שיהיה העיבור יותר שלם".

למדים אנו מכאן, כי קניינים רוחניים נצחיים נקנים רק על ידי שמחה והודאה. השמחה היא הטיט והחומר של קניינים נצחיים.

וזהו טעם הדברים של מאמר חז"ל (ברכות ו, ב): "כל המשמח חתן וכלה כאילו בנה אחת מחורבות ירושלים", מפני שהמשמח מוסיף חומר לבנין נצחי של חתן וכלה, ובגלל זה הרי הוא כאילו בנה חורבה אחת מחורבות ירושלים.

ולמטרה זו שלח הקב"ה את המלאכים, שיבשרו לשרה על העיבור כדי שהיא תשמח ותודה, ועל ידי השמחה יהיה העיבור שלם יותר, ותושלם צורתו הרוחנית הנעלה של יצחק אבינו.

(דעת שרגא - רבי צבי שרגא גרוסברד)

"וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקַת סֹדֹם וְעַמּוּרָה פִּי רַבָּה" ... "וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר" ... "אוֹלֵי יַיִשׁ חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר" (בראשית י"ח, כ).

מכת תפילה - מחילה לפני משורת הדין

כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג ה"ב): "אדם שעוונותיו מרובין על זכויותיו מיד הוא מת ברשעו, שנאמר 'על רוב עונך', וכן מדינה שעוונותיה מרובין מיד היא אובדת, שנאמר 'זעקת סדום ועמורה כי רבה', עכ"ל.

ולכאורה, אם כן, כיון שעוונות סדום היו מרובין מזכויותיהם, למה היה הקב"ה מוחל להם בשביל החמישים, כיון שהדין נותן שהולכים אחר רוב המדינה, ותהיה נאבדת.

תירץ הלחם משנה, שמפני תפלת אברהם היה הקב"ה מוחל להם, אף על פי שאין הדין כך.

"וַיִּפְגּוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּלְכּוּ סֹדְמָה וְאַבְרָהָם עֹדְנֵה עֹמֵד לְפָנָיו ה'"

(בראשית י"ח, כב).

בטעם עמידתו של אברהם כתב רבינו עובדיה ספורנו: אף על פי שהמלאכים אשר שלח להשחית כבר הגיעו לסדום - מכל מקום אברהם עודנו עומד לבקש רחמים וללמד זכות, כאמרם ז"ל: "אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם - אל ימנע עצמו מן הרחמים". וכן בחייבי מיתות אמרו (סנהדרין מב, ב): "היו מחזירין [את הנידון לחיוב מיתה לבית דין, לשמוע דבריו, ולעיין שוב בדינו] אותו ארבעה וחמשה פעמים, עד שיהיה ממש בדבריו".

"הִנֵּה נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָהּ נָא אֶתְהֶן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כְּפֹזֵב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הָאֵל אֵל תַּעֲשׂוּ דָבָר פִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּצַל קִרְתִּי" (בראשית י"ח, ח).

חסד - רק על פי תורה

התורה הקדושה באה כאן ללמדנו שגם חסד צריך שיהיה על פי התורה ואף שלוט למד עיקר הכנסת אורחים מאברהם, מ"מ צא וראה מה בינו לאברהם שאף בשעת הכנסת אורחים הקפיד על "הנה באוהל" וצניעות האשה, ואילו לוט בשביל הכנסת אורחים מפקיר שתי בנותיו, ללמדנו שגם חסד כשאינו על פי התורה אין לו מקום.

(ויבינו במקרא - רבי מ. מ. קארפ)

"וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבֹקֶר וַיִּקַּח לֶחֶם וַחֲמַת מַיִם" וגו' (בראשית כא, יד).

למדנו פה נוראות ממדתו של אברהם אבינו, שהרי מעשה זה היה נגד טבעו שהיה כולו חסד ונתחסד אף לרשעים גמורים והתפלל עליהם, ולכל העולם כולו פתח ביתו לרווחה, אלא כאן כיון שנצטווה מפי הגבורה "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה" אזי הוי מצוה ככל המצוות ונגד טבעו קם בבוקר והזדרז ככל המצוות שלמדו חז"ל מ"וישכם אברהם בבוקר" שזריזין מקדימין למצוות ושלח מיד את ישמעאל והגר מביתו, ללמדך שכל מידותיו של אברהם אינן אלא ממצוות התורה ולא איזה דבר טבעי שיש בו מידת ההטבה והרחמנות לאחרים אלא הכל כפי מצות השי"ת, ואם השי"ת ציוה להתאכזר אזי באותה מידה נוהג בה זריות כמו המצוה להיטיב.

וכך היה גם בעקידת יצחק שנאמר שם "וישכם אברהם בבוקר", כדי לילך לשחוט את בנו יחידו שש ושמח לקיים

מצות השי"ת בזריזות יתרה. הרי שבפרט במצוות שהיו כנגד טבעו הרחום והחסוד של אברהם נודרו בזריזות יתירה בהשקמה בבוקר לקיימן. וזוהי העצה נגד היצר בדברים אלו דוקא להשכימן ולעשותן מיד בלא שום דחוי שלא ליתן לו פתח לאחר הדבר עד שיבטלנו "אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה".

(ויבינו במקרא)

"וְהָיָה הַמְּטִיר עַל סָדֵם" וכו' (בראשית י"ב, כד.)

כתב רש"י כל מקום שנאמר וה', הוא ובית דינו. ובשפתי חכמים כתב דק"ק למה הקדים הבית דין לפני ה'. ותירץ אאמור"ר זצ"ל, דהכא הקדים הבית דין לפני ה', דהכא הוי דיני נפשות, ובדיני נפשות קיימא לן בסנהדרין (לב, א) דמתחילין מן הצד, וכן זהו הביאור בפסוק "וה' הכה כל בכור בארץ מצרים" (שמות ו, כט) עיי"ש ברש"י וכנ"ל.

(אבן ישראל - רבי ישראל יעקב פישור)

"וַיִּשְׁפֹּם אֲבִרְהָם בְּבֶקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי ה'"

(בראשית י"ב, כו.)

יש לבאר כוונת הפסוק, בהקדם דהנה ביותר צריך האדם ליהזר שיהיה פיו ולבו שוין בעת שעומד להתפלל ולבקש על נפשו שהקב"ה, ושלא יהיה בכלל אלו שאמר עליהם הנביא (ישע"י כט יג) "בשפותיו כבדוני ולבו רחוק ממנו", והמליצו ענין זה בדברי חז"ל (ברכות ו, ב) 'בשעה שהקב"ה בא לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד הוא כועס', דהנה אצל הקב"ה היודע מחשבות בני אדם ותחבולתיהם, דירת האדם ומקומו במקום משכן מוחו ומחשבתו, ואם הוא חושב מחשבות קדושות נהנה במקום הקדושה, וההיפך בהיפך, ואם כן אם האדם עומד בבית הכנסת ומתפלל לפני הקב"ה, ומוחו שבראשו בחנותו או על השוק, א"כ נחשב הוא לפני הקב"ה כאילו עומד בשוק לא בבית הכנסת, ואם כן יוכל בקל להזדמן שיעמדו מאה אנשים בבית הכנסת, והקב"ה היודע מחשבות לא ימצא שם עשרה, כי הם פונים לעסקם וכל מחשבותם עליהם.

וזוהו שנאמר כאן באאע"ה "וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם", שהוא השכים להתפלל באותו מקום שעמד מקודם להתפלל, וזהו שממשיך "את פני ה'", שתמיד בעת תפלתו היה בכל נפשו ובכל עשתנותיו לפני ה' ולא במקומות אחרים.

(מהר"ם בריסק - שבת שובה תרצ"ה)

"וַתִּשָּׂא אֶת קִלְיָהּ וַתִּבְרַךְ" (בראשית כא, טז)

כתוב בתהלים (לט, יג): "שמעה תפלתי ה', ושועתי האזינה, אל דמעתי אל תחרש, כי גר אנוכי עמך, תושב ככל אבותי". ופירש המדרש (בראשית רבה נג יד), שדוד אמר, "אל דמעתי של הגר לא תחרשת, ואל דמעתי אתה מחריש, ואם תאמר על ידי שהיתה גיורת היתה חביבה, אף אנוכי "כי גר אנוכי עמך תושב ככל אבותי".

ותימה, כיצד דימה דוד את עצמו להגר. הרי הגר גורשה מבית בעלה, והיתה לבדה במדבר, בלי מים, ובנה הולך למות בצמא. ואילו דוד היה מלך על ישראל, יושב בביתו בעיר מלכותו?

ויש לומר שדוד הבין שכל הברכות שיש לו אינן שלו, אלא הן מתנת אלקים, ויתכן שהקב"ה לא ימשיך לתת לו אותן. ולכן הרגיש דוד שהרי הוא באמת באותו מצב של סכנה שהיתה נמצאת בו הגר, שאילולי רחמי הקב"ה אין לו כלום, והתפלל באותו כוונה שהתפללה הגר.

ואמר הגרנ"ט זצ"ל שזהו הפירוש במה שכולנו אומרים בימים נוראים, כדלים וכרשים דפקנו דלתיך", ואפילו עשיר וגבור אומר כן, משום שכולנו באמת דלים ורשים, שאין לנו כלום משלנו, והכל תלוי ברחמי השי"ת. ועיי"ז שנגיש שאנו באמת דלים ורשים ותלויים לגמרי ברחמי השי"ת, נתפלל בכוונה רבה, ובעזרת השם יתברך תתקבל תפילתנו.

(חידושי הלב)

"וַיִּקַּח אֲבִרְהָם צֶאֱן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאַבְרָמָלַךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית"

(בראשית כא, כז.)

אמרו חז"ל (בראשית רבה מו, והובא במסילת ישרים פרק ד) על שכרת אברהם אבינו ברית עם אבימלך בלא ציוויו של מקום אמר לו הקב"ה חייך שאני משהה בשמחת בניך ז' דורות, עיין שם. האדם חושב להשתדל וחושב שעל ידי זה ישיג מה, והדבר הוא להיפך, כי כל הנברא בשמי לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, האדם אינו אלא עבד שאין לו דעת ורשות עצמו, ותפקידו אינו אלא לעשות מה שרבו מצוה, ומה שייך לעשות בלי ציווייו, הלא כל דבר גדול וקטון צריך לקבל פקודה מהמקום ב"ה.

(מליץ יושר - רבי ראובן מלמד)

"שִׁבְעַת פְּבַשֹּׁת תִּקַּח מִיָּדִי" (בראשית כא, ל.)

פירש הרשב"ם: "ויהי אחר הדברים האלה" - כל מקום שנאמר "אחר הדברים האלה" מחובר אל הפרשה שלמעלה. אחר הדברים האלה שהרג אברם המלכים אמר לו הקב"ה "אל תירא אברם" מן האומות. "ויהי אחר הדברים האלה" שנולד יצחק "ויוגד לאברהם לאמר" כו' "ובתואל ילד את רבקה". וכן "אחר הדברים האלה" שהגיד מרדכי על בגתן ותרש "גדל המלך אחשוורוש את המן" שרצה להרוג את מרדכי והועיל לו מה שהציל את המלך ונתלה המן. אף כאן "אחר הדברים", שכרת אברהם ברית לאבימלך לו ולנינו ולנכדו של אברהם ונתן לו שבע כבשות הצאן, וחרה אפו של הקב"ה על זאת, שהרי ארץ פלשתים ניתן לאברהם בכלל גבול ישראל והקב"ה צוה עליהם "לא תחיה כל נשמה" (ועיי' בחזקוני שכתב שבא אבימלך לכרות עמו ברית אחרי שנולד יצחק, כי ידע שהוא יירש את הארץ, ולכן רצה שיכרות אברהם ברית עבור זרעו שלא יגרש את זרעו מן הארץ, וא"כ בודאי לא היה רצון ה' שיכרתו ברית עם יושבי הארץ), וגם ביהושע מטילים על ערי חמשת סרני פלשתים גורל (שם מצינו שאמר ה' ליהושע להפיל גורל על ערי סרני הפלשתים, וחילקה לשבטים. ומוכח שארץ פלשתים היתה מנחלת ארץ כנען שהוכתחה לזרעו של אברהם). לכן "והאלהים נסה את אברהם". קנתרו וצערו כדכתיב "הנסה דבר אליך תלאה". "על נסותם את ה'". "מסה ומריבה בחנני ה' ונסני". כלומר נתגאיתו בבן שנתתי לך לכרות ברית ביניכם ובין בניהם. ועתה לך והעלהו לעולה וראה מה הועילה כריתות ברית שלך. וכן מצאתי אחר כך במדרש של שמואל. "ויהי ארון ה' בארץ פלשתים שבעה חדשים". כתב "את שבע כבשות הצאן תקח מידי", אמר לו הקב"ה את נתת

לו שבע כבשות חייך שבניו עושים שבע מלחמות עם בניך ונוצחין אותן. ד"א חייך שבניו הורגים שבע צדיקים מבניך ואלו הן שמשון חפני ופנחס שאול ושלשה בניו. ד"א חייך שבניו מחריבים שבע משכנות ואלו הן אהל מועד וגלגל נוב ושילה וגבעון ובית עולמים תרין. ד"א שארון מחזר בשדה פלשתים שבעה חדשים.

במדרש רבה (נד ד): אמר הקב"ה אתה נתת שבע כבשות - חייך שאני משהה בשמחת בניך שבעה דורות. אתה נתת לו שבע כבשות - חייך כנגד כן הם הורגים מבניך שבע צדיקים, ואלו הם חפני, ופנחסי, ושמשון, ושאול וג' בניו. אתה נתת לו שבע כבשות, כנגד כן בניו מחריבין מבניך שבע משכנות, ואלו הן, אהל מועד, וגלגל, נוב, וגבעון, ושילה, ובית עולמים תרין. אתה נתת לו שבע כבשות, כנגד כן ארוני חוזר בשדה פלישתים ז' חודשים וכו'.

ועיין ברשב"ם (לעיל) שקצף ה' על שכרת ברית. ואולי מפני שכתוב (דברים ז, ב) "ולא תחנם", ועיין רמב"ם הלכות עבודה זרה פ"י ה"ד. ועוד משום "לפני עוור לא תתן מכשול", שאסור לעשות שותפות עם העכו"ם.

(אור אליעזר - רבי אליעזר שולביץ)

"וַיַּעֲקֹד אֶת יַצְחָק בְּנוֹ וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לְעֵצִים"

(בראשית כב, ט).

השפת אמת תמה, הלא שחיטת הקרבנות בבית המקדש, היתה תמיד בעזרה בצד המזבח, או בצפון לקדשי קדשים, או גם לדרומו בקדשים קלים, אבל לא על גבי המזבח, ואם כן למה העלה אברהם את יצחק על גבי המזבח, ולא בצדי המזבח.

ובאמת לא קשה כלל, דהרי מבואר במתניתין זבחים (פ"ו מ"א) דקדשי קדשים ששחטן בראש המזבח ר' יוסי אומר כאילו נשחטו בצפון, וכתבו בתוס' שם (הובא בתוי"ט שם) דמדאורייתא שוחט לכתחילה על גבי המזבח כדדרשין וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך, והא דנקט לשון דיעבד הוא מדרבנן, שלא תרביץ גללים עיין שם, ואם כן באדם דלא שייך שמא ירביץ גללים, בודאי אין שם איסור דרבנן, ומותר לכתחילה להעלותו על גבי המזבח, מצד דין שחיטה לקרבן וכמו שנתבאר.

"עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יִרְאֵה אֱלֹהִים אֶתָּה" (בראשית כב, יב).

שנינו באבות (ה, א): "עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכלם, להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו".

ופירש ה"תוספות יום טוב" (סו) שהכוונה במילים: "להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו", היא להודיע כמה חיבב אברהם אבינו את ה' ית', שחיבתו ואהבתו של ה' היתה בלב אברהם, וסמך ה"תוס' יום טוב" את פירושו על דברי רש"י (בראשית כב, יב) שכתב וזה לשונו: "עתה ידעתי - מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולגוים התמהים מה היא חיבתי אצלך".

אך ה"שפת אמת" בפירושו לאבות, מפרש באופן אחר את המילים: "להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו", והיא להודיע כמה חיבב הקדוש ברוך הוא את אברהם, ומשום כך

ניסה ה' אותו בנסיונות כדי לגדלו, כי "ה' צדיק יבחן" (תהילים יא ה), וכלשון המדרש (רבה נ"ה, א) בענין הנסיונות שניתנו לאברהם אבינו: "נתת ליראיך נס להתנוסס, נסיון אחר נסיון וגידולין אחר גידולין, בשביל לגדלן בעולם, כנס הזה של הספינה", עכ"ל.

וכיסוד שכתב ה"שפת אמת", שהנסיונות העומדים בפני האדם נועדו בכדי לרומם ולגדל אותו, מצינו בעוד כמה מקומות.

דאיתא במשנה באבות (ה, ב): "עשרה דורות מאדם עד נח, להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול, עשרה דורות מנח עד אברהם להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול, עשרה דורות מנח עד אברהם להודיע כמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם אבינו וקיבל עליו שכר כולם". וביאר המהר"ל (בספרו דרך חיים על אבות) שהטעם להתדרדרות הדורות, משום שכל המעלות שהשיגו קיבלו במתנה ללא עמל מצידם, אלא הם זכו למעלות רק מכח זה שהיו קרובים ליצירת העולם. וכשהגיע אברהם אבינו נטל שכר כולם, כיון שהתחיל הוא בדרך חדשה של השגת המעלות על ידי עמל ועמידה בנסיונות, ולכן ניסו ה' בעשרה נסיונות כדי לצרפו ולגדלו, על דרך מה שכתוב בתהילים (פרק ס, ו) "נתת ליראיך נס להתנוסס", פירוש שהקב"ה שולח נסיונות כדי לרומם את האדם.

(אמרי חיים רבי חיים קמיל)

"עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יִרְאֵה אֱלֹהִים אֶתָּה" (בראשית כב, יב).

איתא במשנה (פ"ה אבות מ"ג): עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכלם להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו. וברש"י: ולא הרהר אחר מדותיו ית' מרוב אהבתו. וצ"ע לכאורה, הא בקרא כתיב - אחר נסיון העקידה שהיה הנסיון האחרון - "עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה", ומשמע שמחמת היראה עמד בפני הנסיונות.

אכן הפירוש הוא שאמנם עצם העמידה בנסיון היא מיראה, כי מאהבה אפשר לבעט, וכדבריהם ז"ל בירושלמי (סוטה פ"ה ה"ה): כתוב אחד אומר "ואהבת את ה' אלוקיך" וכתוב אחד אומר "את ה' אלוקיך תירא ואותו תעבוד", עשה מאהבה ועשה מיראה, עשה מאהבה שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא. עשה מיראה שאם באת לבעט דע שאתה ירא ואין ירא מבטע. [ועוד יתכן לומר להיפוך כי עד כמה שהאהבה יוקדת במלא דרגתה לא שייך נסיון כלל, והנסיון הוא מעבר למדרגת האהבה, שאך מיראה הוא עומד בנסיון]. אך אחרי שעמד בנסיון הרי מרוב אהבתו לא הרהר בו, ולא עורר בעצמו איזו שהיא התנגדות שהיא כבר בכחינת שנאה, דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא. ואדרכא ע"י העמידה בנסיון ע"י היראה, האהבה מתגברת בו. דכיון דמצד האהבה אינו מהרהר, ואין מתעוררת התנגדות בחינת שנאה, הרי האהבה מתגברת בו, כי ע"י שמקריב עצמו בשביל הקב"ה, מתקשר יותר ויותר, ומתגברת האהבה יותר ויותר.

(זכרון שמואל - רבי שמואל רזובסקי)

